

RZUCIĆ SIĘ (328) *vb pf*

się (253), się (75).

inf rzucić się (33). ◇ *fut* 1 sg rzucę się (1). ◇ 2 sg rzucisz się (1). ◇ 3 sg rzuci się (19). ◇ 1 pl rzucim się (1). ◇ 2 pl rzucicie się (1). ◇ 3 pl rzucą się (4). ◇ 1 du rzuciwa się (1) *RejZwierc* [233]v. ◇ *praet* 1 sg *m* -m się rzucił (1). ◇ 2 sg *f* rzuciłaś się (1). ◇ 3 sg *m* rzucił się (69), jest się rzucił (1) *LibMal.* *f* rzuciła się (13). *n* rzuciło się (6). ◇ 1 pl *m pers* rzuciliśmy się, -smy się rzucili (2). ◇ 2 pl *m pers* -ście się rzucili (1). ◇ 3 pl *m pers* rzucili się (113), [rzuci(e)li się]. *m an* rzucili się (3) [*w tym cum N pl: słoniowie* (1), *psi* (2)]. *subst* rzuciły się (11). ◇ *plusq* 3 sg *m* był się rzucił (1). ◇ 1 pl *m pers* rzuciliśmy się był (1). ◇ 3 pl *m pers* byli się rzucili (1). ◇ *imp* 2 sg rzuć się (9), rzuci się (1) *OpecŻyw*. ◇ 1 pl rzućmy się (4). ◇ 3 pl niech się rzucą (1). ◇ *con* [1 sg *f* bych się rzuciła.] ◇ 3 sg *m* by się rzucił (5), by się rzuci(e)ł (1) *ComCrac*. ◇ 1 pl *m pers* bychmy się rzucili (1). ◇ 2 pl *m pers* byście się rzucili (1). ◇ 3 pl *m pers* rzuciliby się, by się rzucili (7). *subst* by się rzuciły (1). ◇ *part praet act* rzuciwszy się (12).

Sł stp notuje, *Cn s.v.* *rzucac się*, *Linde XVI* (dwa z niżej notowanych przykładów) – *XVIII w.*

1. *Przypaść do kogoś lub czegoś z zamiarem ataku, zaatakować; inicere PolAnt, Vulg, Mącz, JanStat; facere impetum HistAl, Vulg; irruere Vulg, PolAnt; adoriri, invadere Mącz, Calag; attingere, occidere PolAnt; aggredi Calag [w tym: na kogo, na co (143)] (169)* : A gdy go [myszy kota] tak chciały przywitać/ On rzućiwszy fie iął ie chwytac: Y do kielá ich vduśił *BierEz* P3, H2v, K2, K3v, L, R3v; katowie fie nán [*na Jezusa*] rzucili z wielkie okrutności *OpecŻyw* 125, 114v, 128, 135, 138; á potim obiedwie [*żony Sokratesa*] fie nan rzuciły, á tak go dlugo bijac karały. *BielŻyw* 47; *RejJóz* H3v; *BibRadz Iudic* 18/25; Roskazał Saul słuzebnikom áby fie rzucili ná kápłany á pobili ie. *BielKron* 66v; Amalechite w tym czáfu rzucili fie ná iego [*na Dawida*] dzyerżawę/ wybrawfzy mu wżytko domoſtwo/ bydło/ żony/ dzyeci/ zápalili [*Vulg* 1.Reg 30/1-2]. *BielKron* 68; niechay fie zgromádzi wżytek Izráelſki lud do ciebie/ á rzućim fie wżyfcy nań. *BielKron* 72; [*cesarz*] Vżywał rády Wulpianá Ráyce mężá roſtropnego/ ná ktorego fie byli Rycerze rzucili z zawiſci/ chcieli go zábić. *BielKron* 151; Po nich [*po Gotach*] drudzy/ obaczywſzy rzecz poſpolitá Rzymſká vdręczoná/ rzucili fie ná ich páńſtwá z rozmáitým morderſtwem *BielKron* 338; przyſzedł do nas z wielkoſciá pſow/ ktorzy fie rzucili ná owce *BielKron* 356, 15v, 58v, 100, 104, 107 [2 r.] (59); Manus in aliquem iniicere, Rzućić fie ná kogo. *Mącz* 162c; tę [*blonę, tj. lożysko suki*] gdy [*ktoś*] przy ſobie mieć będzie/ żaden fye pies nierzuci nań. *SienLek* 159, Ttt4v; *HistRzym* 44, 80, 103v [2 r.]; *RejPos* 22v; Rzućić fie też ná ſłábfzego/ ohydá/ grzech/ y poſmiewiſko ludzkie ieſt. *RejZwierc* 79, 163v; *BielSpr* 3v, 33v; *BudBib Iudic* 8/21, 1.Reg 22/18, 3.Reg 2/25, 31; TEN fie rzucił ſwą mocá ná tho páńſtwo zacne/ Ale prętkie karanie wzyął od Krolá znáczne. *PaprPan* Ee4v; Angreifen. Nápaſć/ et rzućić ſie. Invadere, aggredi, adoriri. *Calag* 19b; Rzućił fye [*bezbożnik*] ná niewinné/ zápomniál vmowy/ Powieſć iego miodowa/ á vmyſł boiowy. *KochPs* 81; koń ktory nád inne záwždy był cíchy/ zębámi go [*arianina, przeſladowcę katolików*] ſtárgał/ zniſzczegoſz fię nań rzućiwſzy/ y nogámi go tak zbil/ że trzeciego dnia ledwie doczekał. *SkarŻyw* 58; Co [*że za Jezusa gotów jest umrzeć św. Piotr*] pokazał w Páńſkim poimániu gdy fię ná wżytko woſſko ſam ieden Lwim ſercem á nie vſtráſzonym rzućić ſmiał/ chcąc zá Páná gárdło ſwe wáżyć. *SkarŻyw* 598, 333, 527, 530; *StryjKron* 135; Niech fię ná ich groby rzucą/ koſtki ich wykopiá/ w niwecz obroca *ReszPrz* 96, 5, 73; To/ gdyby przodkowie wálzy do was mówili/

wierzę żebyście zrazu ztąd/ [...] porwawfzy fie do fźable wáfzýy/ rzućili fie z ochotą ná nieprzyaciela tego *OrzJan* 18, 118; Z wielkim tłumem Zydowie tám fię nań [*na Jezusa*] rzućili *LatHar* 520; A oni [słyszác, co mówi św. Szczepan] krzyknawfzy głósem wielkim/ zátuleli łobie wfyzy/ y rzućili fię nań iednomyślnie. *WujNT Act 7/57[56]* [*przekład tego samego tekstu RejPos*], *Matth* 26/50; *SiebRozmyśl* H2; Coż chczefz? y ná fłóńce fię y gwiazdy rzućą [*heretycy*]. Niechże im wierzy ten co y odrobiny rozumu nie ma. *SkarKaz* 43b; *VotSzl* E2v.

rzucić się do kogo, do czego (5): gdy [*pies*] niołł mięło w gębie przez wodę/ wyrzał fwoy cień w wodzye/ puścił mięło z gęby á do cieniá fie rzućił/ ftrácił korzyść. *BielKron* 46; *BielSpr* 57; Ten zdraycá oto fyná zabił Krolewfkiego. Máćieli dobre ferce rzućmy fię do niego. *KmitaSpit* B4; [A wźák słuźkowie dobrzi/ do ćiałá fię rzućieli/ Dopiero choć zmárłego/ ze fkory obłupieli/ Y fiekli w drobne káfky *NeothAcros* Dv]. Cf »do gardła się rzucić«, »rzucić się do oczu«.

rzucić się k komu (2): Ale Niefzczęćcie [!] [*osoba moralitetu*] vprzedziwfzy poliček mu [*młodzieńcowi*] dá/ aż inij powftaná a k niemu fie rzutzą *ForCnR* Dv. Cf »rzucić się gwałtem«.

rzucić się przeciw czemu (1): Potym wfyfcy [*mahometanie*] rzućili fie w nawách ktore wiołfy robili ná Krześćijány/ z wielkim pędem przeciw miáftu Kánonor. *BielKron* 459v.

rzucić się o co (1): Iákie fą zábijánia/ obmowki/ niechući/ O pełną [*tj. o pełny kielich*] więc ieden fie ná drugiego rzući. *BielRozm* 4.

rzucić się z czym (3): *BielKron* 399v; Gladiis aliquem adoriri, S mieczmi kogo opáść/ S mieczmi fie ná kogo rzućić. *Mącz* [269]a; *GórnRozm* A2; [*ŁaskiSprRyc* D3v].

rzucić się za czym (żywotne) (1): Delfin ktory tám [*w morzu*] pánował/ Iáko fkoro fzczukę wźrzał: Nátychmiałt się zá nią rzućił. Y máło iey nie vchwycił. *BierEz* R4v.

W połączeniu szeregowym (1): y posłał [!] Solomon Benáiáhá fyná Iehoiady rzekąc idz zámorduy go (*marg*) Wła(śnie) [= *właściwie*] rzuć fię (álbo tárgni fię/ álbo fkocz) nań. (-). *BudBib* 3.Reg 2/29.

W porównaniach (6): IEzus gdy to wymowil/ záltęp rycérzow ij woýfko rzućil fie náń/ iako lwowie na baranka. *OpecŻyw* 106v, 124v, 137; *HistRzym* 80v; Coż tu rzecze Heretyk? iáko iádowity wilk rzućić fię muśi/ ná ták wielkiego á zacnego/ y świętego doktorá Ambrożego. *SkarŻyw* 568; *ArtKanc* D9v.

W charakterystycznych połączeniach: *rzucić się jednomyślnie, (nie) leda jako* (2), *nie bez strachu, nielutościwie, nieostroźnie, pod przymierzem* [*tj. łamiąc przymierze*], *lwim sercem a nieustraszonym, społecznie, wszystką (swą) mocą* (2); *rzucić się na barana, na cień, na nieprzyjaciela, na niewinne, na rycerstwo, na słabszego, na złodzieja; rzucić się z wielkiej okrutności, z zawiści; rzucić się z mieczmi; rzucić się z moderstwem, z ochotą, z wielkim pędem, z wielkim tłumem.*

Przysłowie: Tákże też nie to zgubiło one Krole cne/ iż ná woynę iecháli/ ále to/ że fię o nierówną rzecz pokuśili prosto fię rzućili z motyką ná fłóńce. *GórnRozm* A2; [że lepiej pomoc á fortel iáki mieć/ niż fie ná fłóńce z motyką rzućić. *ŁaskiSprRyc* D3v].

Zwroty: »[czemu (żywotne)] do gardła się rzucić« (1): Gdy [*wilk*] vpátrzy pogodę/ z oney wielkiej chući/ Drobiátku niewinnemu do gárdłá fię rzući *KlonWor* 5.

»rzucić się gwałtem, gwałtownie« [*w tym: k komu* (1)] [*szyk zmienny*] (7:3):A [*myszy*] o koćie się rádziły/ Iákoby go prozny były. Więc młode śmieie rádziły/ By się nań gwałtem rzućiły *BierEz*

Ov; *OpecŻyw* 125v; Quia ecce ceperunt animam meam: irruerunt in me fortes. Boć oto iuż wzięli żiwot moy/ rzucili fie gwałtem na mię moczarze. *WróbŻółt* 58/4, S5; á ná czele iego trzy rogi bárzo thwárde/ zwano ią [*bestię*] Indiyskim ięzykiem Onocentháurus/ á drzewiey niź fie wodi nápił/ rzucił fie gwałtownie ná rycerstwo Alexandrowo [*fecit impetum super illos*] *HistAl* H7; Oni wnet rzuciwŹy fie gwałtem rozborzyli kościoly/ Bifikupy pobili *BielKron* 300, 214, 351v; *SarnStat* 245, 255. *Cf teź* »rzucić się ręką gwałtowną«.

»rzucić się hurmem« (1): [*pospólstwo węgierskie*] ná Petrá y ná iego dworzány rzucili fie hurmem *BielKron* 300.

»rzucić się do oczu, [w oczy] [komu]« [*szyk zmienny*] (1): Eutropią gdy chćieli wźiąć [...] rzuciłá fie do oczu łwemu okrutnikowi/ ták iż mu pálce w oczy wráziłá áź mu wylázły *BielKron* 298; [Ut ego unguibus illi in oculos inuolem. Iákobych mu fie ia w oczy rzuciłá. *TerentMatKęł* E4].

»rzucić się rękami(-oma), z rękami(-oma), ręką gwałtowną« = *inicere manus* *PolAnt*, *Vulg*, *JanStat* [*szyk zmienny*] (3:2:1): Gdi thedi yuż thamo gdzye yey czákall [!] yefth nadełchla, on rąką gwałtowna na nyą łzyą yefth rzuczill mowyącz kv nyey małch pyenyadze *LibMal* 1544/93v; A oni rzucili się nań z rękami łwoięmi (*marg*) wrzucili nań ręce etc. (-) i pojмали go. *MurzNT Mar* 14/46; *Leop Mar* 14/46; *BibRadz Mar* 14/46; *WujNT przedm* 19; IEłli Krześciánin ná którego Zydá rzucił fie gwałtownie rękómá [si ... manus iniecerit violentas *Jan Stat* 1120]: wedle tego iáko práwá źemie náłźey potrzebować będą/ niech karan będzie. *SarnStat* 255.

»w skok się rzucić« (1): á ták łam teź Myncarz rołpifał liłty po kráinách Mánsfeldeńłkich do tych co kruzec kopáią/ áby w łkok ná kłiążetá fie rzucili *BielKron* 202v.

Szereg: »targnąć się abo rzucić się« (1): *Nemo mifit in illum manus*: Zaden łię nań nie tárznał/ ábo nie rzucił łię rękómá. *WujNT przedm* 19. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

W przén (1) : A tá włzetecznícá [o brodzie] Ná ten czás rumiánego włzanowác licá Twoiého nie wmiáłá: ále łye rzuciłá Przed czáfem ná twarz twoię. *KochBr* 152.

Przen: *Wystąpić przeciw komus lub czemuś (zwłascza słownie), obrazić, zbezczescić* (9) : A nieiedno tełtamenti kołcielne kradną nizczą/ káłłuią ale łię teź rzucili nátełtament pańłki *SekłKat* L2v; Rzuciłifmy łye byli naprzod ná Ołtarz/ to iefł ná łtárożytny łpołob wiáry Świętey: hnet potym tárznałifmy łye/ ná łługę Ołtarzá tego/ to iefł ná Káplaná *OrzRozm* C3v; *CzechRozm* 81; *ReszPrz* 91.

rzucić się komu (3): *Coniicere maledicta in vitam alicuius*, Rzucić fie komu ná cziye záchowanie áłbo żywot. *Mącz* 87d; *Eximere honoribus*, Rzucić fie komu ná dobrą powieść abo wwieść komu czćy. *Mącz* 102d, 372a.

Zwrot: »rzucić się słowy« [*w tym: przeciwko komu* (1)] (2): Aiefłliby teź kto prółtego rzádu abo łtanu człowiek ná łprávie áłdzie granicznym, abo ynnem przeciwko Commiffarzo^m fie rzuciel łłowy a niewzcziel, taki ma bydz wieżá abo łiedzeniem do polroka karąn *ComCrac* 17v; *BielKron* 325v.

a. *Przen*: *O chorobach; incidere, invadere Cn* (7) : wyźrzawłzy niektore drzewo owocne/ iadł owoc iego/ á wnetłki fie nań trąd rzucił *HistRzym* 63v.

rzucić się od czego (1): á że łącznał/ iadł owoc iego [*drzewa*]/ á wnetłki záfie trąd z niego zginał/ kłthory fie był od owocu piérwłzego drzewá nań rzucił. *HistRzym* 63v.

rzucić się między kogo (3): Tam między obegnánce/ mor fie prędko rzući/ Zdychác będą od ímrodu *BielSat* M4v [*idem BielSjem*]; *SkarŻyw* 460; *BielSjem* 35.

a. *O pleśni na winie* (2) : Roftworz Wino Száfárko/ boć fie włóczká [*tj. rodzaj pleśni*] rzući/ Im go więcey dolewałz/ tym ieft lepszey chući. *BielSat* C [*idem BielRozm*] 15.

b. *Przen: Zacząć coś brać, zagarniać, grabić (o majątku)* (7) : Aleście ten chléb [*tj. własne dochody*] íobie teraz ohydźili/ A ná Skárby Korony ráczéy íye rzućili. *KochZg* A4v; In alienam pecuniam plenam atque praeclarem invadere, Rzućić fie ná piękná á doftáteczną máyétność czyię. *Mącz* 304b; Táki był Kátiliná w Rzymie/ przewieczerzawśzy wśzytkę máiétność íwá/ chciał fie ná rzecz póspolítą rzućić: á íż mu nie íły éiche práktiki/ wiechał z Rzymu *KochWr* 34; *SarnStat* 365.

rzucić się do czego (1): [*Neron*] Vtráćiwśzy [*majątek*] rzućil fie do póspolitego íkárbu y do kościołow *BielKron* 145.

Zwrot: »gwałtem, gwałtownie się rzucić« (1:1): Argentum invadere, Gwałtem fie ná czyie pieniądze rzućić. *Mącz* 472d; Ná który íkarb Rzeczypoíp(olitej) íeíliby ktokolwiek [...] bądź fortelem íákim/ bądź gwałtownie íię rzućil/ y z niego bądź wiele/ bądź máło wźiał/ [...] tedy táki *ipso facto infamis* być ma *VotSzl* Ev.

2. *Ruszyć gwałtownie w jakimś kierunku, udać się dokądś z pośpiechem, przyskoczyć szybko ku komuś lub czemuś; facere impetum* *HistAl*; *pergere* *Vulg*; *involare* *Mącz* (107) : *OpecŻyw* 109v; *BielŻyw* 124; On tedy mąż dziki rzućiwśzy fie włápił íą [*pannę*]/ á odízedśzy ínią ná ítronę/ począł wielkim głósem ryczeń *HistAl* K6v; po íego [*papieża Pawła IV*] śmierći rzućil fie lud póspolity/ chcąc ciáło íego powrozem wlec po vlicach do Tybru rzeki *BielKron* 238v; Turcy z drábinkámi rzućili fie/ przez mury ze wśzytkich ítron leźli do miaftá *BielKron* 251v, 6, 109, 145, 151, 416v, 444; *KochMon* 32; Rzućmy się co napręcey/ á ná pokoy gdzie Wyprowadzmy tę pánnę vpracowaná [*tj. Kasandrę wyczerpaná po wygłoszeniu prorocstwa o upadku Troi*]. *KochOdpr* D2v.

rzucić się do kogo, do czego (17): *GliczKsiqz* A3v; *BielKron* 104v, 248v; In capillum involare, Za łep kogo porwać/ rzućić [!] fie do włosów. *Mącz* 34c; *BielSat* D2v; Tedy tám gdy fie rzućil do oney ízkátuły/ Miáfto ízulbryfow tráfil ná gołe ceduły. *HistLan* C; gdy fie woyská potkáły [*zdrajcy*] rzućili fie do pobithych ludźi/ odíęli im miecze y tarcze/ vderzyli ná Rzymiány s tyłu *BielSpr* 43; *SkarŻyw* 30, 530; Y przyízlá [*panna*] prófto przez táiemne gmáchy/ Ná ty drzwi/ kędy zoftáwiono ízáchy. [...] Pánná fie zaráz do ízáchow rzućilá *KochSz* C2; A gdy pánnę do ślubu wiedziono/ dawśzy znák pomocníkóm íwym/ rzućil íye íam naprzód do niéy. *KochWz* 138; KIedy Alexánder Król Mácedońki wźiał przez moc Tebás/ żołniérze zarázem do łupu íye rzućili. *KochWz* 140; *BielSen* 9; *OrzJan* 5, 111; Po którym znáku Piotr Páná przez Ianá poznawśzy/ rzućil íię po wodzie do niego. *WujNT Ioann* 21 arg. Cf *rzucić się komu do czego*.

rzucić się do czego [= chwycić narzędzie walki] (20): *MurzHist* T4; Tátárowie do koni y do łukow fie rzućili/ ogárnęli náśze. *BielKron* 420; Haec ubi dicta dedit stringit gladium, Wyrzekśzy to rzućyl fie do mieczá. *Mącz* 91d; *RejPos* 86 [2 r.]; *RejZwierc* 80; *BielSpr* 51; A czemuż rychło potym/ gdy fie Piotr do kordá rzućil/ [*Jezus*] od tego go hámuie/ y kord do pószew włóżyć każe? *CzechRozm* 238; Bo vślyśzawśzy to fłowo [*Jezusa*]/ rzućili íię do kámienia íáko ná bluznierzá *WujNT* 350, 342. Cf »rzucić się do zbroje«.

rzucić się komu do czego (2): I Eden z dzyewką coś mowił/ v okná pilnego/ Przyślzá mátká fwiádomá będąc cnoty iego. Dzyewká mu fie rzuciłá/ nátychmiał do oká/ Mowiąc: wieręc tu Muchá *RejFig* A8. Cf »rzucić się do szyje«.

rzucić się k(u) komu, ku czemu (8): Ku Xántowi fie rzucili/ Przyiaćiele mu rádzili? Nikakiey iuz nie odmawiaiy *BierEz* E4v, M4v, Pv; Elzbieta fwięta gdy Marią wzrzala/ [...] rzuciwłfy fie kniey náboznie iá przyjęła *OpecŻyw* 10v, [155], 156 [2 r.]. Cf »rzucić się ku szyi«.

rzucić się na kogo, na co (3): *BielKron* 420; á gdy go [opsesa, tj. opętanego] gwłatem [!] przywiedli [do ołtarza]/ rzucił fięná ofiarę [tj. pieniądze na ołtarzu]/ wydárwłzy fię im z ręku *WerGośc* 217 [idem *BielKron*]. Cf »rzucić się do zbroje«.

rzucić się za kim (1): bo gdyś włyślzáá [*Telezyllo*] O wielkiéy fwyh porażce wnetés brón porwála/ A twym śmiáłym przykładem/ włzytká płęc niewieścia Rzućilá fie zá tobá *KochFrag* 40.

rzucić się dokąd (14): *Leop* 4.Reg 3/24; Rzućili fie Argonánte do kościołá z dobytemi mieczmi/ pobili wiele Rycerzow onych *BielKron* 54v; Potym fie tám rzućili gdzie [*tureckie*] woýłko leżało/ wielkie korzyści pobrali *BielKron* 245; Pothym fie rzućili [*Turcy*] do obozu/ thám wiele fkárbow pieniędzy fbrebrá złotá nábráli *BielKron* 310; wnet [*Czesi*] fie do miáłthá rzućili á Polaki wybili *BielKron* 324, 52v, 59, 125, 202v, 355, 392v; Iesli proch párkan z gruntu/ ná ftronę rozrzućil/ Tám fie kázda [!] [z walczących niewiast] do dziury/ ku fzturmowi rzućil. *BielSat* Nv [idem *BielSjem*]; *BielSpr* 63; *BielSjem* 37.

W charakterystycznych połączeniach: rzucić się prędko (co napręcej) (3), z gniewem; *rzucić się do kamienia* (4), *do kord(k)a* (2), *do łukow*, *do miecza*, *do szabie*, *do szarszunow*; *rzucić się ku szturmowi*; *rzucić się z mieczmi*.

Zwroty: »rzucić się hurmem« (1): náleżli fortę otworzoná/ rzućili fie hurmem pięć feth mężow Bífkupich [...] fproporci/ drudzy theż zá nimi rychło przyfkoczyli ná rátnok *BielKron* 215.

»nazad, zasię się rzucić« (1:1): On [*Ezop*] fie zásię prędko rzućil/ Prozná miednicę pochwyćil *BierEz* C2; Słoniowie tedi niemogąc cirpieć wielkiey gorączofci nazad fie z gniewem rzucili *BielŻyw* 159.

»ze snu się rzucić« (1): Myłz gdy się z myłzą goniłá/ Ná nogę mu [*lwu*] náłtąpiłá. Lew się ze fnu prędko rzućil/ A onę myłz wnet vchwyćil *BierEz* M4v.

»rzucić się ku szyi [czyjej], [komu] do szyje z ręczynkami« (1:1): [*święta Maria Magdalena*] rzuciwłfy fie ku fłyij dziewice Marié/ poczęła placząt mowitz. [...] *OpecŻyw* 131v; Tám [*w niebie*] cię vyżrzę da pan bóg; á ty więc z drogiémi Rzuć fye oycu do fzyie ręczynkami fwémi. *KochTr* 5.

»wzgorę się rzucić« (1): [*gołqb do ptaków złapanych z nim w sieć*:] A ták gdy siły złączymy. Owłzeyki tę sieć przerwiemy. Y tákże więc vcżynili/ Wzgorę fie włzyfscy rzućili *BierEz* S4.

»rzucić się do zbroj(e)« [*w tym: na kogo* (1), *przeciw komu* (1)] [*szyk zmienny*] (10): fthey przyczyny do zbroiem fie rzućil/ ábych z wrzędu fwego y mieycśá temu złemu zábieżał *BielKron* 226; [*Przemysław z wojskiem*] vkazał fie z lálá nieprzyiaćielom we zbroi/ nieprzyiaćiele wnet ftrwożył/ rzućili fie do zbroiy *BielKron* 341; Widząc my ich łotroftwo á náieždźanie/ rzućiliłmy fie do zbroie *BielKron* 456, 104v, 214, 233v, 311; [*chrześcijanie*] rzućili fie do zbroie ná fie/ iákoby nie dofyc fłowy náwráćáć/ ále mieczem lepiej przypędzác *BielSpr* 61, b4; iz iesli fię przeciw nim [tj. przeciw

heretykom] do zbroje rzucić/ koniecznie do tego przydzie/ iż heretyki mordując/ wiele świętych z nimi wyginie *CzechEp* 39.

Przen [w tym: do kogo, do czego (18)] (26) : Rzućmy sie do tych kościołow náleznych/ á do tych záplugáwionych łerc náleznych/ á wymiecm y z nich ty rozliczne hándle á márne kupie łwiátá tego *RejPos* 198; Ale sie ty rzuć mocno do tarczey Páná łwego/ którác tu mocná zołtáwíc raczył/ iáko mu [czartowi] sie obronić máłz *RejPos* 264, 334v; Ale gdy iuż [...] będzieł sie brzydził onemi pirwłzemi połtępki łwoiemi/ á rzućł sie do miłey cnoty y do iey obyczáiw/ łłuchay iákiego páná máłz *RejZwierc* 124; [Podobno sie Troyczácy [tj. ci, którzy wierzą w Trójcę Świętą] do owego łwego wykrętu rzućá/ mówiąć/ że to Chriřtus wedle człówieczeńłwá mowi. *BudArt* P3].

rzucić się do czego [= chwycić narzędzie walki] (4): Iełliby było trzebá y Rycerłkiey łpráwy/ Więc do tey Sámsłonowey rzućć sie bułáwy [wyobrázonej na herbie]. *WisznTr* 2. Cf »do zbroje się rzućć«.

rzucić się za czym (1): [niesprawiedliwi sędziowie] Zle ná świat pádli/ ták bogiem wzgárdźili/ A zá nieprawdá záraz łye rzućili. *KochPs* 84.

Zwroty: »rzućć się [komu] do oczka« = *zwróćć na siebie uwagę (1)*: Słýżę tu [...] Młodość płochá á niekárná/ Niewłtydliwá w mowie márná/ Wiele tu rzegocełz łrocźká/ Rzućłás mi sie do oczká *BielKom* E2v.

»do zbroje się rzućć« [szyk zmienny] (3): Rzućze sie rádźęć do tey łwiłtey zbroye Páná łwego/ á do tey tarczey mocney iego/ boć to iest zbroiá twoiá mocna wiárá twoiá *RejZwierc* 264, 264v, 265.

a) *Udać się, zwróćć się [w tym: do kogo, do czego (14)] (16)* : [nietoperz] Swe wołko zdrádnie opuścił/ Do nieprzyiáćioł sie rzućł. *BierEz* Q4; Doczego sie będzie rzućcziz Albo dokogo łye vcziecz [gdy zacznie się sąd] Liepieczy wđdy miecz przy łobie Swe vczinky *RejKup* Vv; Abowiem któż nie będzie wołá w potrzebie rzućć sie do tego który iest wiłtłzy/ naywłzłzy/ s ktorego włzytko/ y który [...] iestł Bogiem *SarnUzn* H5; To łłýżác [że córka nie chce, aby mieszkał w jej domu] on łtárułzek bárzo sie iáł łmućć/ Widząc że iuż nie było do czego sie rzućć. *HistLan* B; *GrabowSet* D4v.

rzucić się k komu (1): Tyś żywot/ k tobie Dułzá łię rzućłá/ Do ćiebie Iezu Názáráńłki bieżę *GrabowSet* T3v.

rzucić się z czym (1): iż go áż niewoła doćłfnełá do tego/ toż sie dopiro rzućł [bogacz]/ s łpráwámi łwoiemi do Páná łwoiego. *RejPos* 244.

W przeciwstawieniu: »odstápić ... rzućć się« (1): iż to bogowie ná nas plági przepułzczáią źełmy ich odstápiłi/ á do inłzego sie rzućili *BielKron* 158v.

α) *Wziąć dla siebie, wykorzystać (7)* : Bo gdyby połóżono [...] vriántowkę [gatunek gruszki] pięknie doźrzáłá á drugá tákże z drzewá álbo s kámieniá vłthrugáną pomálowáną y pokołzczoną/ zda mi sie iżby sie káždy wołá do tey prawdziwey rzućć. *RejZwierc* 136, 61v, 169v; [król Zygmunt August] czwarta [!] część dochodow włzyłtkich do łkárbu połpolitego Coronnego dárowáł/ [...] áby Krolełtwo/ czáłu potrzeby/ miáło się do czego rzućć/ a zgóloczone od łkárbu połpolitego niebyło. *BiałKaz* L; *WerGośc* 235; *VotSzl* E2.

rzucić się ku czemu (1): Mniećby sie to fráłowáć człęku vbogiemu/ Com ták włzytko wyłypáł [tj. wydał]/ á potym ku czemu Iá sie rzućę? *WyprPl* Cv.

b) *O ruchu ciał niebieskich (1)* :

Zwrot: »rzucić się wzad« (1): A obfzedłszy ią [Smok Cynozurę, tj. Małą Niedźwiedzicę] do nóg oftátecznym kołem/ Rzucił fye wzad/ y ftanáł KochPhaen 3.

3. *Wziąć się do czegoś z zapalem, chętnie albo z pośpiechem się czymś zająć [w tym: do czego (31) (w tym 1 r. brak w zniekształconym kontekście)] (33):* Lada czo dzys wfythczy baią Nauky prawey [tj. opartej na Piśmie Świętym] niemaią A fnać by začnieyfi byli Gdyby fię donich rućżili. RejKup o5v; DiarDop 100; Gdzye nye dopuścżą mu [rozpieszczonemu dziecięciu] nic począc/ niczego fie tknąć áni do żadney rzeczy rzucić/ iedno w roskołfy/ [...] w długim dołypányu [...] onego v fiebye máyą. GliczKsiąż E4; BielKron 10, 45v; RejAp 3; Więc [zbyt gorliwy gospodarz] y czeladź potrwoży/ pogromi/ iż iedni fie pokryią/ drudzy biegaią by fzałeni niewiedzą do czego fie pirwey rzucić RejZwierc 106v; Pewnieyfa będzie wyflugá/ Gdy fie rzuciwá do pługá. RejZwierc [233]v, 201v; BielSpr 60v; A gdy [bogini Wenus z Heleną] do domu przyszły Parisa gładkiego, Sługi sie wnet rzucili do czynu swojego. KochMon 34; Ktorey [przyczyny skazania swego] gdy [skazany] niewie/ łácno fie rzuci do áppellácii zwykłych [impelluntur ad provocationes usitatas]/ to ieft/ do fędźiego wyźlzego. ModrzBaz 88; Gdy fię czytánie [listu] dokonáło/ wfyłcy fię do obłápiánia y cołowánia [!] fpolnego Grekowie z Láćinniki rzucili. SkarJedn 293, 86, 365; [św. Tomasz z Akwinu] Nigdy bez modlitwy do ksiąg fię y pifania nierzućil SkarŻyw 201, 250, 373, 383; CzechEp 51, 138; fczęśliwy to będzie/ Kto tam [tj. w niebie] kiedyżkolwiek siędźie. Ale w téy mierze/ fynu/ nic ná láméy chuci/ Iełli fye kto do tego lám práwie nie rzuci: Trzebá wzgárdzić roskołfy/ niedbác o pieniądze [...] KochTarn 78; GórnRozm Ev; Gołpodarz wie czego komu potrzebá [...]: infze potráwy chorym/ infze zdrowym fłużą: chory by fię do fzkodliwych łobie potraw rzucił/ y tákby fię zábił. SkarKaz 81a; y wielką pokuřę/ [...] zwyciężamy/ morząc w łobie goráćć chęći do zákazánych ná ten czás [postu] potraw. Tey pokuřy heretycy żadną miarą nie zwyciężą/ [...] y owfzem y do żab rzuciliby fię/ gdyby im ich zákazał. SkarKaz 121a; Náofátetek trzebá nam [...] mężnie nieprzyacielowi fię záftáwić/ y ochotnie do obrony fię rzucić. VotSzl B2; Okręt gdy tonie/ do obrony wfyłcy/ zápomniawfy fwoich tłomokow/ rzucić fię máią. SkarKazSej 667a marg; [Sáfiedzy tego fię dowiedziawfy [...] wnetże fie rzucili/ ten cegłę/ ten wapno/ ten piafek/ iáko kto mogł/ wozil [na budowę kościoła] SkarŻyw 295 (Linde)].

rzucić się ku czemu (1): Záiąć potym się ocućil [ze snu]/ Ku biegu się předko rzucił: Nátychmiał ono przebieżał/ A ná kreście żołwiá záłtał. BierEz L4.

cum inf (1): Woiewodá Połocki/ [...] połłał śpiegá do ich woyská w nocy/ ktory zápalił Stertę fiáná w woyszcze/ rzucili fie wfyłcy gásić: w then czás vderzył ná nie s tyłu BielKron 429.

W porównaniu (1): á gdyby gwałth był iżbychmy fie wfyłcy do tego [do obrony granic] iáko do ognia rzucili RejZwierc 188.

Zwroty: »hurmem, wojskiem prawie się rzucić« (1:1): Ale gdy ludzie Bogá wzgardzonego [tj. Jezusa]/ [...] wyzrzeli: hurmem fie [...] do czyřtości/ do wzgárdy świátá tego rzucili SkarŻyw A5v; nietylo fie do chowánia pánieńftwa młodzieńcy y panny woyskiem práwie rzucili/ ále y ci co żony iuż mieli/ wátpili/ po przyiętym chrćcie/ ieśli mieć z nim [lege: z nimi] fpołeczność [!] mieli. SkarŻyw A5v.

»do roboty się rzucić« (1): Wfzyłtká fye do roboty czeladź rzuciłá/ Y lám Pan KochPieř 18.

4. *Trysnąć, pociec, popłynąć gwałtownie; prorumpere Vulg; egredi PolAnt; prosilire Mącz* [w tym: komu (9)] (13) : [gdy chory nie może oddać moczu] wziąć włos końki/ á wetknąć mu go [do cewki moczowej] ździebłkiem łomy: á gdy mu go zaś ná zad pociągnie/ tedy fy moc z á nim rzuci. *SienLek* 173.

rzucić się czym (2): [y wrąził [Ahod] gi [miecz] w brzuch iego [króla]/ tak bárzo że zá ołtrem y ielcá wbiegły w ránę/ y vtonęła w tłułym brzuchu. Ani dobył zaś mieczá one⁸⁰/ ále tak iakoż vderzył/ zoftáwił gi w cíele/ y tudziefz chnet rzuciły fie łáyná połładkiem. *Leop Iudic* 3/22]. Cf »krew się rzuciła«, »nozdrzami się rzucić«.

Frazy: »krew się rzuci(ła)« [w tym: z czego (1), czym (1)] (3): bo kiedy práwe mułzkum [tj. prawdziwe piżmo]/ tedy thák mocne ielt/ iż gdy go powoniá/ wneth fie krew nosem rzuci. *BielKron* 267v; [Attyla] iął pić wino/ leżąc podle żony w nocy krew mu fie bez miáry z nołá rzuciłá/ ktora go zádufiłá gdy vlná *BielKron* 298v, 325v; [a thedy yeden fzluga byfzkupa nawyřfzłego, wyczyągnáwřzy rękę mayącz zyelazną rękawyczę y dal panv Iezufzowy wlycze [...], athv krew fzye rzvczyła zyego rany kthora wlyczv byla od onego vderzenia *RozmyślDomin* 34; y roftręcili głowę y oblicze twoie [Panie Jezu]/ aż fie krew vřthy y nosem rzuciła *Pozdraw* C3v].

»łzy (z oczu) się rzuciły« = *obortae sunt a. prosiliunt lachrymae Mącz* [szyk zmienny] (8): Iozeph zrozumiał iż tho bracia y łzy mu fie z oczu rzuciły *RejJóz* M4, I5v, M4, M7v, O7v; Tristis interim nonnunquam collachrymabat, Przes ten czas był fmutny/ pod čás mu fie łzy z oczu rzuciły. *Mącz* 181d, [269]b, 365c.

»nozdrzami się rzuci« = *czegoś będzie w nadmiarze, do przesytu* (1): Ale przez cały miefiąc [będziecie jeść mięso]/ áż fie wam nozdrzami rzuci [donec egrediatur naribus vestris]/ á omierznie wam *BibRadz* *Num* 11/20.

5. *Gwałtownie skoczyć (często w dół); iacere, irruere PolAnt; iactare, mittere Vulg* [gdzie] (6) : Więc [wosk] áby tákież twárdym był [jak wypalone garnki]/ W piec fie miedzy gárnce rzucił. Tám fie náthychmiałt roztopił *BierEz* Pv; *OpecŻyw* 74; á oto rzuciło (*marg*) porwáło. (-) fię ftádo świni po gu (*kust*) brzegu (-) do morzá *BudNT Matth* 8/32; ieflibyście mieli wiáre/ [...] gdybyście tey gorze rzekli/ Podnieś fię á rzuc fię w morze: ftanie fię. *WujNT Matth* 21/21 [przekład tego samego tekstu *OpecŻyw*]; Symon Piotr vřlyřzawřzy iż Pan ielt; przepáfał fię fuknią [...] y rzucił fię ná morze. *WujNT Ioann* 21/7.

Zwrot: »rzucić się [skąd] nadół« (1): i poftáwił j [szatan Jezusa] na wiérzchu kościoła/ i rzekł mu/ Iefliżeś fyn Boży ielt puść (*marg*) rzuc (-) się ftát nadół *MurzNT Luc* 4/9.

Synonimy: 1. *natrzeć, porwać się, powstać, przypaść, targnąć się, uderzyć*; 2. *porwać się, przypaść, ruszyć się, zerwać się*; 5. *porwać się, puścić się*.

Formacje współrdzenne cf **RZUCIĆ**.

Cf **RZUCENIE**